

SVERRE J. HERSTAD

Bilfolket og naturen

Nevner vi begrepet livsrom, så vekker det ubehagelige assosiasjoner hos de fleste av oss — særlig da hvis vi bruker den storgermanske formen Lebensraum. Men hvis vi fullstendig avpolitiserer dette begrepet, skaller av dets politiske og økonomiske innhold, så sitter vi kort og godt igjen med et uttrykk for et sted der det er rom for liv, der det er plass til å leve — et sted man kan røre litt på seg og menneskene ikke akkurat behøver å trække hverandre på tærne hverken i bokstavelig eller billedlig forstand.

Tar vi begrepet livsrom i denne betydning, er vi så romslig begavet i vårt kjære fedreland at neppe noe annet land vi kan sammenlikne oss med gjør oss rangen stridig på dette felt. Vi har livsrom å by både oss selv og andre i en naturens mangfoldighet der vilt og mildt, stridt og blidt spiller på alle strenger i oss. Og der det også fins *stillhet* og *ro*. Samtaler med mange mennesker i mange land — først og fremst med folk som er presset av det moderne storbysamfunns enerverende tempo — har overbevist meg om at nettopp det siste, *roen* og *freden*, er det som gjør det aller sterkeste inntrykk på dem som har fått oppleve den i norske fjell, på vidda eller ved sjøen. For ikke noen som ikke selv gjennom noe lengere tid har opplevd den overfylte millionbyens nerveslitende kakofoni kan forstå hva selve stillhetens opplevelse betyr for slike mennesker. Og den må vi sørge for at vi fortsatt kan by både dem og oss selv. Og i rammen av en natur som vi ikke har vandalisert for hverandre.

For i dag er faren for det langt større enn før. For der tidligere en eller noen få fant veien innover i fjellet — og dermed kanskje også innover i seg selv — der har vi nå fått masseinvasjonen av en høyst mobil arme av fellesferiefolk, motoriserte enheter som dessverre ofte ved tilbaketrekingen praktiserer den tilgrisetes jords taktikk. Bilisten og naturen, eller bilfolket og naturen, er et mangesidig problem, og plassen tillater meg ikke å komme inn på alle sider ved det. Men la meg iallfall få dele det opp i et individuelt, rent menneskelig problem — og et samfunnsmessig, kollektivt.

Vi som var barn eller helt unge ved slutten av den første verdenskrig — for ikke å snakke om generasjonen før oss igjen — fikk en helt annen direkte og mer intim kontakt med naturen slik som turlivet den gangen nødvendigvis måtte utvikle seg — med tråsykkelen gjennom bygd og dal, så sykkelen stukket vekk bak løevæggen — og videre til fots opp gjennom lia til vi brøt skogbandet og blåne bak blåne lokket og løftet unge sinn. Skog og mark, blomster og trær, fjell og li — alt ble oss kjærte og nært.

I dag er jeg redd for at det er relativt langt færre unge og eldre med som kommer i dette mer intime forholdet til naturen. Turbilisten får ofte en slags overflatisk sight-seeing-innstilling til alt omkring seg — det hele blir som en flimrende film, en forflatet opplevelse — uten duft og lyd og alle de tusen små og mindre sansninger som tilsammen er selve naturopplevelsen.

I denne forbindelse minnes jeg en ganske treffende vitstegning av en utålmodig milsluker av en bilist hvis kvinnelige ledsager satt et øyeblikk for lenge og nøt den vakre utsikten etter at hun hadde knipset noen bilder. Skynd deg nå, maste uroa bak rattet, dette kan vi se på bildene når vi kommer hjem!

Det synes som om alle de store tekniske fremskritt som menneskeheten presterer er oppfinnelser både til godt og ondt — så også med bilen, som gir oss syvmiltsstøvler og velsigner oss med mange og store muligheter. Men som også — og det både i direkte og overført betydning — lokker oss ut på den brede vei som i mange tilfelle ikke bare fører til den fysiske forms fortapelse, men som også bryter den nære kontakt med omgivelsene som vi hadde før vi ved motorens hjelp tok syvmilsteget over fjell og dal.

Slik kunne vi spekulere frem og tilbake over bilen og individet, motorismen og naturfølelsen.

Men problemet bilisten og naturen har også andre og til dels ganske skremmende aspekter som det er all grunn til å trekke frem nå når vi står foran en ny sommersesong der også bilturismen sikkert kommer til å sette nye rekorder. Når jeg så mange steder har sett ufysiske resultater av skjødesløshet og direkte hensynsløst griseri der store skarer av bilister har ferdes, så skyldes det kanskje nettopp at mange av denne nye tids invasjonstropper i naturen ikke har fått oppelsket en naturfølelse som skaper den nødvendige respekt for skogen og stranda, for fjellet og vidda — for selve landskapet han suser gjennom, men skilt fra ved stålkarosseriets flyvende jernteppe.

Så fristende det enn kan være skal jeg ikke nevne eksempler hverken fra min egen landsdel eller fra andre steder — det ville for øvrig til dels bli direkte uappetitlig skulle man skildre det med en virkelig detaljert realisme. Men jeg tror ingen meningsberettigede

— det vil i denne forbindelse si folk som har fartet til bens og til bils rundt på de forskjelligste kanter av landet vårt — vil være uenige i at det i felles interesse er nødvendig å gjøre front mot denne utglidningen hvis ikke naturgrisen skal ødelegge trivselen både for oss selv og for alle dem som søker rekreasjon i dette kjempelandet med Lilleput-befolkningen.

To ting må vi være ganske klar over. For det første: Presset utenfra i feriemånedene vil tilta voldsomt i årene som kommer — noe som rent teknisk sett skyldes at trafikkårene utbedres og motoriseringen øker i et nesten skremmende tempo over hele Europa. I tillegg til økningen i bilistinvasjonen vil sikkert også fly, båt og bane registrere stadig nye trafikkrekorder på rutene mellom vårt land, nabolandene og kontinentet, — et utslag av den helt alminnelige tendens til stadig større og større folkevandringer i ferietiden.

For det annet: Skal vi kunne motta denne økte invasjon uten for store skadevirkninger i naturen, må vi først og fremst feie for vår egen dør og vise at vi er av dem som holder «orden på torpet». Det er en kjennsgjerning at henslengt rask av forskjellig slags virker ikke bare høyst irriterende på dem som kommer etter, men det sløver deres egen sans for å gjøre i stand etter seg igjen. Og så har vi det gående slik at vi en vakker dag finner kjente og populære steder forvandlet til noe bortimot avfallsplasser — et bedrøvelig utslag av «naturkultur» for å lage et slags paradoksbegrep. Bilismen har skapt fare for en slik utvikling — turbilistene har så uendelig mye mere med seg enn eldre tiders turfolk — og de er så mange, mange flere. Hvor man før regnet med hundrer og tusener, regner man nå i løpet av en sesong med millioner. I dette ligger det fare for tilsvining i den helt store målestokk. Og likevel er det så lett for bilisten å gjøre rent etter seg — brenner han ikke opp eller graver ned, har han alle muligheter for å ta det med seg på en praktisk måte. Det fins for øvrig i dag forskjellig slags hendig spesialutstyr også med henblikk på denne høyst nødvendige renovasjonsoppgaven. Og så tar man med rask og rusk til man får en passende anledning til å kvitte seg med det — men en slik passende anledning er *ikke* å sveive ned vinduet og la søppelet gå gjennom det.

Denne egenrenovasjon som er blitt en så absolutt nødvendig ting i forbindelse med den masseinvasjon i naturen som vi har i dag har ikke bare en rent estetisk og hygienisk side. Det fins også avfall som bent frem skaper farer både for viltet og for den buskap som ferdes i skog og mark. Byfolk har så lett for å vise tankeløshet når de ferdes ute i skogen eller i de ytre markaområdene mot kultivert jord — ødelegge gjerder, sette opp grunder eller trampe ned eng. Alt sammen ting som skaper irritasjonsmomenter hos bøndene, forståelig nok. Og enda tror jeg ikke noe annet er årsak til en slik påkjenning på forholdet mellom byfolk og landsfolk som farlig skarpt og annet avfall som turfolk slenger igjen etter seg i skog og mark. Den gårdbrukeren som får hjem et ungdyr med en gammel hermetikkboks over en blødende mule eller med boksen tredd oppover foten — eller i værste fall finner dyret krepert inne i fjellet av en lignende grunn, han får et sterkt nag til mennesker som forårsaker den slags kalamiteter. Og ingen kan si noe på det. Det tristeste er imidlertid at på denne måten ødelegger noen klanderverdige få for den store massen av skikkelige og vettige turfolk

som vet at det er noe som heter skikk og bruk også utenfor alfarvei — og slik bidrar disse turfolkets minusvarianter til å forringe noe av det verdifulleste «biprodukt» som våre dagers utfartsliv har gitt oss, nemlig møtet mellom by og land, en ny forståelse mellom nordmenn som lever og arbeider under vidt forskjellige livsbetingelser i dette mangfoldige landet vårt. Jeg tror begge parter har lært og lærer av dette brede møtet mellom byfolk og landsfolk. Og den prosessen vil vi nødlig ha spolert av de få tankeløse som øver simpel vold mot naturen og etterlater seg naturgrisens visittkort over alt hvor de ferdes. Døren kan skrive sitt navn på så mange måter.

*

Det er ganske opplagt at den utvikling vi står overfor vil by alle som arbeider med naturvernet nye og mangeartede oppgaver. Nye veier eter seg inn i fjellet. Det blir ofte mere spørsmål om hvordan de legges i terrenget enn hvor de bygges. Og meget ville kanskje være vunnet i retning av det som med et moderne ord kalles landskapspleie om naturvernets og turismens folk ble mobilisert til samarbeid allerede før man tar fatt på prosjektering av veier som skjærer seg inn i områder som før var forbeholdt hesten og mannen, og hvor ingen annen motordur forstyrrer idyllen enn den fjerne brummingen av stålfuglen som uavhengig av all topografi og uten å skjemme landskapet slår sin svimlende luftbro fra by til by. Samarbeid og medarbeiderskap bør til — vi får så likevel ikke sette bom øverst i dalen og si til ingeniørene: Hit, men ikke lenger. Det vil si, enkelte få steder bør man absolutt gjøre holdt og front — de fleste andre steder vil nyveien ete seg frem. For utviklingen kan vi ikke hindre, selv om vi mange ganger føler trang til å drømme oss tilbake til Theodor Casparis gammelvei som

«lunter så trut av sted
oppunder de gamle gårde,
den kaver seg bakke opp og ned
og legger seg sindig fore.
En mosegrå kar som regner i mil
og prater om glemte skifter
og hilser Guds fred og tar seg en hvil
hvor gresset for vinden vifter.»

Nei, den klassiske fjellvandringens tid er forbi — den som Caspari skildret som en sund, sommerlys, ozonmettet tid. Den venden aldri mere tilbake.

Men det vi har plikt til, alle vi som er glåd i norsk natur og som henter opplevelser og verdier der som ikke noe annet kan gi oss, det er hver på vår måte å arbeide for å beskytte det landet og den naturen vi er blitt benådet med mot tankeløs eller forsettlig vandalisme. Bilismen har gjort massene mobile i en ganske annen grad enn før, og masseinvasjonen i fjell og skog har gjort faren for naturødeleggelse så mye, mye større. Vi må derfor prøve å innpode den unge, ofte litt overmodige motoriserte slekt, noe av pionerens respekt for og kjærlighet til den levende og livgivende natur.

Og samtidig gjøre det klart for alle at vi er i samme båt — at den eneste praktiske politikk på dette felt er å gjøre i stand etter seg for andre slik vi vil at andre skal gjøre i stand etter seg for oss.

Hvis ikke, vil bilismens lettvinde erobring av naturherlighetene på mange måter bære nederlaget i seg selv.

ARNE
FALKANGER

Hilsen fra Gjevilvassdalen

Det er sol og sommer — en av disse velsignede dager da fjellet sier: kom, kom! Jeg sitter høyt oppe i lien og ser ut over Gjevilvatnet. Gjevilvassdalen sier jeg høyt til meg selv, for riktig å høre den vakre rytmen. Navnet skal komme av *gefa*, som betyr det givende. De gamle tenkte sikkert på det matnyttige, på fisk i vatnet, vilt i liene og rein på fjellet. Men jeg tenker på hva utsikten gir av skjønnhet — det blanke vann, de vakre lier med grønne setervoller og de stolte fjell som speiler seg i vatnet. Jeg regner ut at det er innpå femti år siden jeg første gang kom hit. Den gang hadde jeg ikke sett meget av Norges naturherligheter, men jeg husker at jeg ble betatt av den vakre natur, og når jeg nå sitter og ser ut over landskapet, finner jeg ikke store forandringer. Noen kulturbeiter har bjørkeliene måttet gi fra seg, noen kilometer ny veg er kommet til, noen private hytter og en stor turisthytte, men ellers er Gjevilvassdalen uforandret. Men de som kommer om femti år, eller la oss bare si ti år, vil de også så betingelsesløst kunne glede seg over utsikten? Og hva sier oppdalingene selv? De er med rette stolte av sin bygd og vil sikkert gjerne ta vare på dens naturherligheter. Men jeg frykter den mammon som ingeniørene kan friste med. Når de karene får bruke sine regnestaver, vil de gjøre vann om til blanke kroner, og når de kapitaliserer hver liter, blir det summer som kan friste selv trauste bønder i Oppdal over evne. Da vil ikke Gjevilvassdalen lenger være det originale, edle smykke. Da vil trollene flytte fra sin egen Trollheim, der blir ingen spillemann i fossestrykene, og huldra vil flykte